

ไทย+เขมร ⇒ ไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา
Thai + Khmer ⇒ The Thai of the Chao Phraya Basin

วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์
Wilaiwan Khanittanan

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอสมมติฐานเกี่ยวกับภาษาในสังคมไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา 2 ประการ คือ

1. สังคมไทยสมัยอยุธยาเป็นสังคมทวิภาษา (bilingual) คนในสังคมใช้ทั้งภาษาไทยและภาษาเขมรในชีวิตประจำวัน มีปรากฏการณ์ทางภาษาที่แสดงว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นสังคมทวิภาษา คือ ก) มีการปนลักษณะภาษาเขมรและภาษาไทย (code-mixing) ข) มีคำศัพท์ภาษาเขมรในภาษาไทยเป็นปริมาณมากมาย มากกว่าคำมรดกไทดั้งเดิม (cognate) และคำเหล่านี้มีขอบเขตความหมายที่ครอบคลุมทั้งภาษา ผู้เขียนเสนอว่า คำเขมรเหล่านี้ไม่ได้เข้าสู่ภาษาไทยโดยการยืม แต่เกิดจากการถ่ายเทลักษณะภาษา (language transference) เขมรสู่ภาษาไทย โดยชี้ให้เห็นว่า คำเขมรในภาษาไทยมีคุณลักษณะที่แตกต่างจากคำยืมภาษาอื่นๆ ในภาษาไทยอย่างสำคัญ 6 ประการ

2. ภาษาไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์เป็นภาษาลูกผสมระหว่างภาษาไทยกับภาษาเขมร ด้วยเหตุนี้ภาษาไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยาจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากภาษาไทยอื่นๆ ในตระกูลไทด้วยกัน การผสมภาษานี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการย้ายภาษา (language shift) คนที่เคยใช้ภาษาเขมรในชีวิตประจำวันได้หันมาใช้ภาษาไทยแทน

Abstract

This article proposes two hypotheses about the Thai language of the Ayuthaya Period.

1. Ayuthaya was a bilingual society to a significant extent. Its people were using Thai and Khmer in their daily life. Two major language phenomena point to bilingualism in this period. They are code-mixing and an abundance of Khmer words in Thai. There were more Khmer words in use than Thai cognates. The Khmer words permeated in all aspects of Thai. Six reasons are given to demonstrate that not all Khmer words were loanwords; rather, they were transferred from Khmer into Thai by bilingual speakers.

2. The Thai of Ayuthaya, inherited by the Thais of the Bangkok Period, was a mixture of Khmer and Thai. Consequently, this form of Thai is very different from other sister languages of the Tai Family. The mixture partly resulted from language shift by the Khmer descendants of Khmer speakers of Ayuthaya.

1. บทนำ

ในบทความนี้ผู้เขียนเสนอสมมติฐาน 2 ประการ ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกันคือ ประการแรก กรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893 – พ.ศ. 2310) ในช่วงต้นเป็นสังคมทวิภาษาคือ มีประชากรที่พูดได้ทั้งภาษาไทยและภาษาเขมร ประการที่สอง ต่อมาลูกหลานของประชากรที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาแม่ได้เปลี่ยนไปใช้ภาษาไทยเพียงภาษาเดียว ปรากฏการณ์นี้ในทางภาษาศาสตร์เรียกว่าการย้ายภาษา กล่าวคือ กลุ่มคนที่เคยใช้สองภาษาในชีวิตประจำวัน หยุดหรือเลิกใช้ภาษาหนึ่ง ภาษาที่เลิกใช้มักเป็นภาษาของชนกลุ่มน้อย เป็นภาษาที่มีที่ใช้จำกัด เช่น ใช้เฉพาะในครอบครัวหรือในหมู่บ้าน การย้ายภาษาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำในสังคมที่มีประชากรที่พูดได้หลายภาษา สังคมไทยในยุคปัจจุบันก็ได้มีการย้ายภาษาเกิดขึ้นแล้วกับกลุ่มคนที่เป็นลูกหลานของคนอพยพมาจากประเทศจีน เดิมคนกลุ่มนี้พูดได้สองภาษา แต่คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้ภาษาไทยเพียงภาษาเดียว สำหรับสังคมไทยในสมัยอยุธยา การย้ายภาษาจากเขมรสู่ไทยได้ทำให้เกิดมีภาษาไทย “ใหม่” ขึ้น ซึ่งเป็นภาษาลูกผสมระหว่างภาษาไทยกับภาษาเขมร มีลักษณะที่แตกต่างไปจากภาษาไทยอื่นๆ ที่อยู่ในตระกูลภาษาเดียวกันในทุกแง่มุมของภาษา คือ ทั้งด้านเสียง ศัพท์ ไวยากรณ์คำและประโยค ตลอดจนวิธีและสำนวนการพูด ในการพิสูจน์สมมติฐานเหล่านี้ ผู้เขียนใช้หลักฐานทางภาษาศาสตร์ 2 ประการ คือ “ทวิภาษา” (bilingualism) ซึ่งทำให้เกิดการปนภาษา (code-mixing) และการย้ายภาษา (language shift) ผู้เขียนได้อธิบายว่าคำเขมรในภาษาไทยที่มีปริมาณมากกว่าคำมรดกไทดั้งเดิมนั้นมิได้เกิดจาก “การยืม” ภาษา เหมือนกับที่ไทยยืมคำจากภาษาอังกฤษและภาษาจีนในยุคปัจจุบัน หากแต่เกิดจาก “การถ่ายเท” (transference) ภาษาเขมรสู่ภาษาไทยโดยผู้พูดทวิภาษา (bilingual)

ในการเสนอและอธิบายสมมติฐานดังกล่าว ผู้เขียนได้เรียบเรียงบทความนี้เป็น 6 หัวข้อ ดังนี้

- ภูมิหลังโดยสรุปของคนพูดภาษาไทย ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา

- สภาพการใช้ภาษาในสังคมกรุงศรีอยุธยา
- คำเขมรในภาษาไทย
- การถ่ายทอดลักษณะเขมรสู่ภาษาไทย
- สำเนียงและภาษาไทยแบบเขมร?
- สรุป

2. ภูมิหลังโดยสรุปของคนพูดภาษาไทยในลุ่มน้ำเจ้าพระยา

คำถามที่ว่า “คนไท(ย)มาจากไหน” ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในวงวิชาการ คำตอบที่มีอยู่ในปัจจุบันอาจจำแนกออกเป็น 2 ฝ่ายใหญ่ๆ โดยในแต่ละฝ่ายอาจมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป อีก คือ ฝ่ายหนึ่งเชื่อว่าคนไท(ย)อยู่ในดินแดนย่านที่เป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาโดยตลอด ตัวอย่าง นักวิชาการในฝ่ายนี้ ได้แก่ สูด แสงวิเชียร ชิน อยู่ดี สมศักดิ์ พันธุ์สมบูรณ์ ประเวศ วะสี สุจิตต์ วงศ์เทศ อีกฝ่ายหนึ่งเชื่อว่าคนไท(ย)มาจากที่อื่น ฝ่ายนี้มีจำนวนนักวิชาการมากกว่า เพราะ “ที่อื่น” มีหลายแห่งเป็นต้นว่า เทือกเขาอัลไต ตอนกลางของจีน ทางใต้ของจีน ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน และชวา ตัวอย่างนักวิชาการในฝ่ายนี้ ได้แก่ วิลเลียม ซี ดอดด์ (William C. Dodd) ฟอน อิกซ์เตท (Von Eickstedt) อีเบอร์ฮาร์ด (Eberhard) วิลเลียม เจ เกดเนีย (William J. Gedney) บาส เจ เทอร์วิล (Bass J. Terwiel) แอนโทนี ดิลเลอร์ (Anthony Diller) และชลธิรา สัตยาวัฒนา

ผู้เขียนบทความนี้อยู่ในฝ่ายที่เชื่อว่าคนไท(ย)มาจากที่อื่น เนื่องจากเชื่อในหลักฐานและร่องรอยทางภาษาศาสตร์และโบราณคดีที่มีอยู่ตามเส้นทางการอพยพและค้าขาย แต่ในที่นี้จะไม่กล่าวถึงรายละเอียดในเรื่องนี้ เพราะอยู่นอกขอบเขตของหัวข้อของบทความนี้ อย่างไรก็ตามผู้เขียนมีความเห็นว่า “กรอบเวลา” และ “ขอบเขตของความเป็นไท(ย)” มีความสำคัญมาก วิลเลียม เจ เกดเนีย มีความเห็นว่าในทางภาษาศาสตร์ ภาษาไทโบราณ (Proto-Tai) มีอายุประมาณ 2,000 ปี (Gedney, 1964) ดิลเลอร์ก็มีความเห็นใกล้เคียงกัน คือ ไทโบราณดั้งเดิมมีอายุประมาณ 1,800 – 1,500 ปี (ดิลเลอร์, พ.ศ. 2533) ในทางวัฒนธรรม บาส เทอร์วิล ก็มีความเห็นว่า วัฒนธรรมไทโบราณก่อตัวเมื่อประมาณ 2,000 ปีที่แล้วเช่นกัน ซึ่งหมายความว่าถ้าเรากล่าวถึงคนไท(ย) ในช่วงเวลาก่อนคริสตกาล หรือกว่าสองพันปีแล้ว ความหมายของ “ไท” ก็คงจะมีขอบเขตที่แตกต่างออก

ไปมาก หรือในอีกแง่หนึ่งความเป็น “ไท” หรือ คำว่า “ไท” อาจจะยังไม่เกิดก็ได้ (ในวงการภาษาศาสตร์คำว่า ไท (Tai) ใช้หมายถึง “ตระกูลภาษา” และ “ภาษา” ที่อยู่ในตระกูลนี้ที่ใช้อยู่นอกประเทศไทย เช่น ไทดำ ไทแดง ไทลื้อ ส่วน “ไทย” (Thai) หมายถึงภาษาไทยในประเทศไทย) การอ้างถึงรูปสลักนูนทหาร “เซียม” (สยาม) ที่ช่วยกษัตริย์เขมรทำสงครามที่ระบียงนครวัดเป็นหลัก ฐานว่าคนไท(ย)อยู่ในย่านนี้หรือย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มานานแล้ว ความจริงไม่ได้ขัดแย้งกับความคิดว่าเมื่อประมาณสองพันปีที่แล้วคนไทอยู่ย่านตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ภาพสลักนูนที่นครวัดมีอายุประมาณ 1,000 ปี ช่วงเวลาที่ต่างกันประมาณ 1,000 ปี เป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก นานพอที่คนที่พูดภาษาไทยสามารถเคลื่อนย้ายอพยพจากจีนลงมาได้ และขอบเขตของ “ความเป็นไท” ก็สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้มากในช่วงเวลาที่ยาวนานนี้ และในบทความนี้ส่วนหนึ่งก็จะแสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาประมาณ 500-600 ปี ภาษาและวัฒนธรรมของคนพูดภาษาไทยในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาสามารถเปลี่ยนแปลงได้มากมายเพียงใด

ในปัจจุบันคนที่พูดภาษาตระกูลไท นอกจากคนในประเทศไทยและประเทศลาวแล้ว ยังมีชนกลุ่มน้อยในอีกหลายประเทศที่ใช้ภาษาในตระกูลเดียวกันนี้ ในประเทศจีน ในมณฑลกว่างซี และยูนนาน มีคนพูดภาษาตระกูลไทจำนวนประมาณ 16 ล้านคน ในเวียดนามและเมียนมาร์อีกประเทศละประมาณ 4 ล้านคน ในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดียอีกหลายหมื่นคน (Yongxian, 1993) ภาษาของชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในภาษาตระกูลไทเหล่านี้แตกต่างกันไปตามแต่ละถิ่น ถ้าคนเหล่านี้มาพบกันและต่างฝ่ายต่างใช้ภาษาของตนเองก็จะเข้าใจกันได้ไม่หมด ภาษาของคนเหล่านี้มีศัพท์พื้นฐานที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันในสังคมเกษตรกรรมเหมือนกันอยู่ประมาณ 2,000 คำ (อาทิ “พ่อ แม่ พี่ น้อง ปู่ ย่า บ้า น เรือน เมือง ไถ เกี้ยว ผัด ไก่ หมู หมา น้า น้ำ ไฟ ฝน ลม ข้าว ด้าย ไหม ด้าย กิน ต้ม นอน นั่ง มา เห็น ตา หู หน้า สอง ห้า สิบ ดอย ห้วย หิน ขวัญ ผี”) แต่ในการสื่อสารจริง ผู้สื่อสารจะสื่อความเป็นประโยคเป็นข้อความ ไม่ใช่เป็นการพูดทีละคำ ดังนั้นแม้จะมีศัพท์พื้นฐานเหมือนกันอยู่มาก แต่เมื่อนำคำศัพท์มาเรียบเรียงเป็นประโยคและข้อความก็ไม่อาจเข้าใจกันได้ทั้งหมด เพราะแต่ละถิ่นต่างก็พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและกาลเวลา ทางด้านวิถีชีวิต ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้เกือบทั้งหมดเป็นชาวนาปลูกข้าว ทั้งชาวเจ้าและชาวเหนียว ความนิยมในการบริโภคและการปลูกข้าวเหนียวลดน้อยลงไปเกือบทุกกลุ่ม ทุกกลุ่มทอผ้าใช้เอง และทุกกลุ่มแต่งกายและทอผ้าที่มีลักษณะประจำเฉพาะกลุ่ม พวกที่รับนับถือศาสนาพุทธแล้วก็มีตัวหนังสือ

“ไท” ใช้ อาทิ ไทในประเทศเมียนมาร์ ไทในรัฐอัสสัม อินเดีย ไทในสิบสองปันนาของจีน ส่วนกลุ่มที่ยังนับถือ “ผี” และยังไม่มีศาสนา ก็ไม่มีตัวหนังสือของตนเองใช้ กลุ่มเหล่านี้อยู่ในเวียดนามตอนเหนือและจีน (คนไทอาหมซึ่งเคยสร้างอาณาจักรไทอยู่ในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดียก็มีอักษรไทของตนเองใช้และนับเป็นคนไทกลุ่มเดียวที่มีอักษรใช้เพราะเป็นชนชั้นปกครองมิใช่เพราะศาสนา)

กลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธมีตัวหนังสือไทแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าได้รับศาสนาพุทธไปจากใคร ที่ใด เมื่อใด ภาษาที่ใช้ในแวดวงพุทธศาสนาแสดงว่าชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาไทเหล่านี้ได้รับศาสนาพุทธจากแหล่งและเวลาที่ต่างกัน ถ้อยคำเหล่านี้แตกต่างกันไปเช่นกัน เช่น คนไทในรัฐอัสสัมประเทศอินเดีย เรียก “พระสงฆ์” ว่า “เจ้ามน” ส่วนคน(ไท) เต๋อฮังในจีน เรียกว่า “ฟ่งลี” หรือ “ปึงลี” (Luo, 1977) เป็นต้น

สำหรับกลุ่มคนไท(ย)ที่อพยพลงมาในย่านอาณาจักรเขมรและย่านลุ่มน้ำเจ้าพระยา คงได้รับศาสนาพุทธจากชาวเขมรแน่นอนเพราะคำศัพท์ที่ใช้อยู่ในแวดวงศาสนาพุทธนั้น เหมือนกับภาษาเขมรทุกประการ แม้ว่าเขมรและไทยจะเป็นภาษาต่างตระกูลกันก็ตาม ตัวอย่างคำศัพท์ไทยที่เหมือนศัพท์เขมร

วัด วิหาร สงฆ์ ฉัน ประเคน ตักบาตร จำพรรษา บวช พระเดชพระคุณ พระองค์ พระพุทธ ฎีกา วิสัยชนา สังฆราช โลเกีย ภิกขุ พระธรรม พิจารณา พุทธศักราช (ข้อมูลคำจากหนังสือ Introduction to Cambodian ของ Judith Jacob; 1968 และจาก Les Eléments Khmers Dans La Formation De La Langue Siamoise, โดย Uraisri Varasarin, 1984)

เมื่อคนไทยอพยพลงมาในย่านที่เป็นอาณาจักรของคนเขมร หรือดินแดนในปกครองของคนเขมรนั้น คือช่วงประมาณ 1,000 ปีที่แล้ว คนไทยอยู่ในสภาพของชนกลุ่มน้อยที่ยังล้าหลัง ยังไม่มีศาสนา ไม่มีภาษาเขียน และไม่มีอาณาจักรเป็นของตนเอง แต่คนไทยคงจะเป็นกลุ่มคนที่มีชื่อเสียงและความสามารถด้านการรบ ที่นครวัดจึงได้มีรูปสลักนูนเกี่ยวกับคน “เซียม” (สยาม~ชาน?) ช่วยกษัตริย์เขมรทำสงคราม อย่างไรก็ตามคนไทยไม่ใช่ชนกลุ่มน้อยกลุ่มเดียวในอาณาจักรของเขมร จารึกของเขมรกล่าวถึงชื่อเผ่าพันธุ์หลายเผ่าในสถานภาพต่างๆ อาทิ เซลยศึก พม่า จาม ฯลฯ พ่อค้าจีน จาม เวียดนาม มอญ (แซนด์เลอร์, พ.ศ. 2543) คนที่เป็นชนกลุ่มน้อยในเมืองใหญ่ที่มีความเจริญรุ่งเรือง เช่น “พระนคร” ของเขมรนี้ย่อมต้องพูดภาษาของชนกลุ่มใหญ่ซึ่งเป็นผู้ปกครองได้ ในทำนองเดียวกันกับที่ชาวจีนอพยพที่มาอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันสามารถเรียนรู้ไทยได้อีก

1 ภาษา ในยุคสมัยใหม่ที่มีระบบการศึกษาและการคมนาคมดี คนที่อพยพมาจากถิ่นอื่นและลูกหลานมักจะเป็นคนพูดได้ 2 ภาษา หรือเป็นบุคคลทวิภาษา (bilingual) อยู่ประมาณ 3-4 ช่วงอายุ คน และลูกหลานที่อยู่ในช่วงอายุคนที่ 4-5 ก็มักจะเริ่มย้ายภาษากลายเป็นบุคคลที่พูดได้ภาษาเดียวคือภาษาของชนกลุ่มใหญ่ ไม่ใช่ภาษาของบรรพบุรุษของตนเอง(รายละเอียดการใช้ภาษาไทยของคนจีนในกรุงเทพฯ-รายงานวิจัยโดยภาควิชาภาษาศาสตร์ พ.ศ. 2531) แต่ในสังคมชนบทที่ห่างไกลความเจริญ เช่นในเวียดนามเหนือ คนไทไท้ แลไทนึ่งซึ่งกล่าวว่าได้อยู่ในย่านดังกล่าวมาเป็นเวลานานกว่า 10 ชั่วคนบ้าง เกือบ 20 ชั่วคนบ้าง และในปัจจุบันนี้ลูกหลานก็ต้องไปโรงเรียน เรียนรู้ภาษาเวียดนาม ยังคงพูดได้ทั้งภาษาไทย (ไท้, นึ่ง) และเวียดนาม นี่แสดงว่าการอยู่แบบสังคมเมืองและแบบสังคมชนบทที่ห่างไกลความเจริญเป็นปัจจัยสำคัญต่อการย้ายภาษา (language shift) ด้วย

คนไทยที่อยู่ในเมืองพระนครของเขมร (พ.ศ. 1345-พ.ศ. 1974, แซนด์เลอร์ อ้างแล้ว หน้า 42) ต้องเป็นผู้ที่รู้ 2 ภาษาและมีโอกาสใช้ทั้งภาษาเขมรและภาษาไทยในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ทั่วไปในปัจจุบันคือ ใช้ภาษาไทยในครอบครัว ในหมู่บ้าน และใช้ภาษาเขมรในการติดต่อกับคนนอกครอบครัว นอกหมู่บ้าน และในช่วงเวลาที่คนไทยตั้งอาณาจักรของตนเอง ได้ ทั้งที่สุโขทัยและอยุธยา นั้น คนไทยเป็นกลุ่มชนที่พูดได้ 2 ภาษาแล้ว สิ่งที่บอกถึงความเป็นกลุ่มชนทวิภาษาคือ อิทธิพลของภาษาเขมรที่ปรากฏอยู่ในภาษาไทย การใช้ตัวเขียนภาษาไทยเขียนภาษาเขมร และการถ่ายทอดความคิดเป็นภาษาไทยปนกับภาษาเขมร ในเรื่องภาษานี้จะได้กล่าวถึงในรายละเอียดในหัวข้อต่อไป สำหรับในหัวข้อนี้จะยกเพียงตัวอย่างคำและถ้อยคำการพูดแบบเขมรที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ดังนี้

ทรงศีล โอยทาน พระพุทธรูป พรรษา สวน(ความ) เตียมแต่ ทะเล(หลวง) พนม ปสาน

คำและวลีแบบภาษาเขมรที่ยกมาข้างบนนี้ แสดงถึงการใช้ภาษาไทยปนกับภาษาเขมร โดยทั่วไปคนไทยใช้คำและสำนวนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธเหมือนกับภาษาเขมรเพราะคนไทยรับศาสนาพุทธผ่านคนเขมรดั้งได้กล่าวมาแล้ว ในตัวอย่างข้างบนนี้ บางคำก็เป็นภาษาบาลี-สันสกฤตที่แปลงเป็นเขมรแล้ว บางคำเป็นคำเขมรผสมคำบาลี-สันสกฤต เช่น ทรงศีล โอยทาน เป็นคำเขมร+ คำบาลีสันสกฤต ส่วน “พระพุทธรูป พรรษา” เป็นคำบาลี-สันสกฤต ที่แปลงเป็นเขมรแล้ว สำหรับคำทั่วไปที่ไม่เกี่ยวกับศาสนาพุทธและมีที่มาจากภาษาเขมรได้แก่ “สวน(ความ) ปสาน ทะเล

(หลวง) ตรพัง” ถ้อยคำเหล่านี้ชี้บอกถึงการใช้ภาษาไทยปนภาษาเขมรของคนไทยในแง่ที่ภาษาไทยเดิมมีคำที่มีความหมายเทียบเท่ากับคำว่า “สวน(ความ) ปลูก ทะเล ตรพัง อันได้แก่ “ถาม กาด (ตลาด) หนอง (แม่น้ำ-แคว)” คนไทยที่เป็นชนกลุ่มน้อยในถิ่นต่างๆ ยังคงใช้คำไทยเดิมเหล่านี้อยู่ในปัจจุบันส่วนคนไทยในยุคสุโขทัยคงจะไม่ใช้คำเหล่านี้ แต่ได้ใช้คำภาษาเขมรแทนคำเหล่านี้อยู่เป็นประจำจน “ติดปาก” แล้ว

ส่วนภาษาไทยในยุคกรุงศรีอยุธยามีอิทธิพลภาษาเขมรปรากฏอยู่มากกว่าภาษาไทยสุโขทัยมาก ที่เห็นได้ชัดที่สุดก็คือ คำราชาศัพท์ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบขึ้นด้วยคำจากภาษาเขมรและบาลี-สันสกฤต เป็นหลัก และการใช้คำราชาศัพท์ต้องประกอบด้วยภาษาทั้ง 3 ภาษาคือ ไทย เขมร และบาลี-สันสกฤต ซึ่งแสดงถึงการสลับภาษา (code-switching) และการปนภาษา (code-mixing) ไทยและเขมรอย่างชัดเจน (ดูตัวอย่างในหัวข้อต่อไป)

การสลับภาษา (code-switching) และการปนภาษา (code-mixing) เป็นกระบวนการธรรมชาติทางภาษาที่เกิดในหมู่คนทวิภาษาหรือคนรู้ 2 ภาษา คือ เมื่อคนรู้ 2 ภาษาหรือใช้ 2 ภาษาเป็นประจำในการดำเนินชีวิต ก็มักจะใช้ภาษาสลับกันและปนกัน ซึ่งทั้ง 2 กระบวนการนี้จะนำไปสู่การย้ายภาษา (language shift) ในที่สุด เมื่อความสามารถในการใช้ 2 ภาษาพัฒนาถึงจุดสูงสุดคือ รู้และสามารถใช้ทั้ง 2 ภาษาได้ดีเท่าๆกัน โดยทั่วไปถ้า 1 ใน 2 ภาษานั้นเป็นภาษาของชนกลุ่มน้อย การย้ายภาษามักเป็นการย้ายจากภาษาของชนกลุ่มน้อยไปสู่ภาษาของชนกลุ่มใหญ่ ปรากฏการณ์นี้มีอยู่ทั่วไปในสังคมที่มีผู้อพยพ สำหรับประเทศไทยยุคปัจจุบัน ตัวอย่างที่กล่าวถึงไปแล้ว ก็คือ ลูกหลานของคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งมีปู่ย่าตายายพูดภาษาจีน ในปัจจุบันไม่ใช้ภาษาจีนกันแล้ว และใช้แต่ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาของชนกลุ่มใหญ่ ส่วนในกรณีของคนไทยยุคเมืองพระนครของเขมรนั้นก็คือ ถ้าคนที่พูดภาษาไทย ไม่ได้แยกตัวออกมาตั้งอาณาจักรเป็นของตนเอง สิ่งที่คาดคะเนได้ก็คือ ลูกหลานรุ่นหลังจะย้ายไปใช้ภาษาเขมรซึ่งเป็นภาษาของชนกลุ่มใหญ่และเลิกใช้ภาษาไทย แต่ในช่วงเวลาของกรุงศรีอยุธยาได้มีเหตุการณ์ตรงข้ามเกิดขึ้นคือประชากรที่พูดภาษาเขมรได้ย้ายจากภาษาเขมรไปสู่ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาของชนชั้นปกครองและชนกลุ่มใหญ่ คนที่พูดภาษาเขมรเหล่านี้ ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นกลุ่มคนที่กองทัพไทยกวาดต้อนมาจากเขมรหลายครั้งทั้งในสมัยของพระเจ้าอู่ทอง สมัยพระราเมศวร และสมัยเจ้าสามพระยา (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พ.ศ. 2543 หน้า 26) การย้ายภาษานี้ อีกส่วนหนึ่งน่าจะเกิดกับคนไทยที่เคยเป็นบุคคลทวิภาษา

(bilingual) มาโดยตลอดตั้งแต่ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา คนไทยเหล่านี้เลิกใช้ภาษาเขมรและหันไปใช้แต่ภาษาไทยภาษาเดียว เพราะในมุมมองของคนไทยมีอาณาจักรเป็นของตนเองและมีฐานะเป็นชนชั้นปกครองแล้ว

3. สภาพการใช้ภาษาในสังคมกรุงศรีอยุธยา

คนไทยที่สร้างกรุงศรีอยุธยานั้นไม่ใช่คนไทยที่เพิ่งอพยพมาจากถิ่นไกลอื่น (เช่น จีน) แต่คงต้องเป็นคนไทยที่ได้อยู่ในอาณาจักรของเขมร และ/หรือลุ่มน้ำเจ้าพระยามาเป็นเวลานานแล้ว นานพอจนเป็นที่รู้จักของชนกลุ่มอื่น (จึงได้ปรากฏอยู่ในภาพสลักนูนที่นครวัด) นานพอที่จะรวมตัวกันเป็นเมืองและมีการปกครองของตนเองแม้จะต้องอยู่ใต้เขมรก็ตาม นานพอที่จะรู้จักและนิยมระบบการปกครองแบบเขมรจนนำมาใช้กับอาณาจักรของตนเอง และนานพอที่จะเรียนรู้ภาษาเขมรซึ่งเป็นภาษาของชนชั้นปกครอง หลักฐานสำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงว่าคนไทยอยู่ในย่านอิทธิพลของอาณาจักรเขมรมานานมากคือ พระเจ้าอู่ทอง กษัตริย์ผู้ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยา มีพระมเหสีองค์หนึ่งเป็นเจ้าหญิงละโว้ ทรงภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงละโว้เมื่อปี พ.ศ. 1880 และทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเมื่อปี พ.ศ. 1893 (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พ.ศ. 2543, น.16) การได้ภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงละโว้ หรือเจ้าหญิงเขมรเป็นสิ่งที่บอกได้ว่าพระเจ้าอู่ทองต้องเป็นเจ้าเมืองที่มีอำนาจอยู่แล้ว จึงมีโอกาสได้ภิเษกกับพระธิดาเขมร ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของเขมรที่จะสร้างสัมพันธ์กับเจ้าเมืองต่างๆ โดยยกพระธิดาให้หรือไม่ก็ทรงภิเษกสมรสกับพระธิดาของเจ้าเมืองอื่นๆ (แซนด์เลอร์ อ้างแล้ว น. 121)

กรุงศรีอยุธยามีอิทธิพลของเขมรมากกว่าอาณาจักรสุโขทัยหลายเท่าตัว ประการแรก คือการนำเอาระบบเทวราชาของเขมรมาใช้ปกครอง ระบบนี้ทำให้เกิดการแบ่งแยกเด็ดขาดระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครองทั้งในด้านวิถีชีวิตและภาษา ผู้ปกครองหรือกษัตริย์เป็นเสมือน “เทพ” และเป็นที่เคารพนับถือบูชาเทียบเท่า “พระพุทธรูป” ซึ่งเป็นพระศาสดาของศาสนาพุทธที่ชาวกรุงศรีอยุธยานับถือเป็นศาสนาประจำอยู่ ในยุคกรุงศรีอยุธยา (และในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น) เมื่อเอ่ยถึงพระนามพระเจ้าแผ่นดินจะต้องมีคำว่า “พระพุทธิเจ้า” ปรากฏอยู่ด้วยเสมอ ดังตัวอย่างจากกฎหมายตราสามดวง เล่ม 3

หน้า 1 “...จึงนายสามขลาเสมียนพระสุภาวดีบังคมทูลแต่สมเด็จพระเจ้ารามธิบดีศรี
บรมจักรพรรดิราชาธิราชบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว...”

หน้า 23 “...จึงพระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุอิศวรบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้า
อยู่หัว...”

หน้า 60 “...มีพระบันทูลสุรสีหนาทสมเด็จพระบาทพระเจ้ามหาจักรพรรดิราชาธิราช
รามธิบดีศรีสินทรนิทรบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว...”

กษัตริย์มิใช่มิยิ่งใหญ่เทียบเท่าพระพุทธเจ้าแต่เพียงในพระนามเท่านั้น ชีวิตของพระองค์
เทียบเท่ากับพระพุทธเจ้าในทุกๆ ด้าน ดังนั้นสิ่งใดที่ใช้กล่าวถึง อ้างถึง บรรยายถึง พระพุทธเจ้า สิ่ง
นั้นใช้กล่าวถึง อ้างถึง และบรรยายถึงพระมหากษัตริย์ได้ด้วย และนี่คือที่มาของ “ราชาศัพท์” คำ
ราชาศัพท์ประกอบด้วยคำจากภาษาบาลี-สันสกฤต และภาษาเขมรเป็นหลัก คำไทยโดยตัวเองไม่
สามารถใช้เป็นคำราชาศัพท์ได้ ถ้าจำเป็นต้องใช้คำไทยก็ต้องดัดแปลงหรือเปลี่ยนสัทญัตติคำให้
เป็น “เขมร” เสียก่อน ด้วยวิธีการง่ายๆ หลายวิธี อาทิ เดิมคำว่า “ทรง” หรือ “เสด็จ” ลงหน้าคำ
กริยา เช่น “รับ” เป็น “ทรงรับ” “ขึ้น” เป็น “เสด็จขึ้น” เดิมคำว่า “พระ” (ซึ่งเป็นคำบาลี-สันสกฤต
ที่แปลงเป็นเขมรแล้ว) ลงหน้าคำนาม เช่น “ที่นั่ง” เป็น “พระที่นั่ง”

สิ่งที่ตามมากับการใช้ราชาศัพท์ คือ การจำแนกภาษาตามหน้าที่การใช้ (Diglossia) เป็น
ภาษาสูงและภาษาต่ำ ภาษาบาลี-สันสกฤต และภาษาเขมรจัดเป็นภาษาสูงใช้ในแวดวงราชาศัพท์
วงการศึกษา วงการวรรณคดี และใช้แสดงความสุภาพ ส่วนภาษาไทยจัดเป็นภาษาต่ำ (Low
language) ใช้ในครอบครัว และในแวดวงที่เป็นกันเอง ไม่ใช่ทางการ และเพราะเป็นภาษาที่ใช้
แสดงความสนิทสนมและเป็นกันเองได้ จึงรวมถึงเป็นภาษาที่ใช้แสดงความหยาบคายได้ด้วย (รายละเอียด
High and Low Thai ดู Diller, 1985)

การใช้คำราชาศัพท์และการแยกภาษาเป็นภาษาสูงภาษาต่ำเป็นสิ่งที่บอกให้ทราบว่า
สังคมกรุงศรีอยุธยาเป็นสังคมทวิภาษา (bilingual) คือคนทั่วไปรู้ 2 ภาษา การแปลงคำไทย
ธรรมดาให้เป็นคำราชาศัพท์ก็ดี การรู้ว่าเมื่อใดจะต้องใช้ภาษาสูงเมื่อใดต้องใช้ภาษาต่ำก็ดี แสดง
ให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาต้องแยกออกว่าอะไรเป็นภาษาไทยอะไรเป็นภาษาเขมร คำใดต้องแปลง
สัทญัตติก่อนใช้คำใดไม่ต้องแปลง

สิ่งที่ชี้บอกว่าสังคมกรุงศรีอยุธยาเป็นสังคมทวิภาษาไทยและเขมรอีกประการหนึ่งคือภาษาที่ใช้ประพันธ์งานวรรณกรรม ซึ่งมีทั้งภาษาบาลี ภาษาเขมร และภาษาไทย(ที่มีอิทธิพลเขมรอยู่มากมาย) ในยุคกรุงศรีอยุธยามีงานวรรณกรรมเกิดขึ้นหลายเรื่อง บางเรื่อง เขียนเป็นภาษาเขมรล้วนๆ เช่น คำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมช้าง โดย ชุนเทพกวี (โฆทยากร, หน้า 70) งานนี้ผู้ที่ไม่รู้ภาษาเขมรจะไม่สามารถเข้าใจได้ ดังตัวอย่างเช่น

พระกงมดน้ำพลผอง	เดรีวไพรสรดอง
มิเราะกันลงสบนา	
และมีมุนามงสมายอุรา	นักสกลสมนา
บุชาดนูพระไพร	
เทียนรูปบุษปนุลาชลมโถง	บุชาพระไพร
และไกรและพระผอง	

งานบางเรื่องก็เป็นภาษาบาลีล้วนๆ เช่น มหาชาติ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา กล่าวกันว่าเป็นเพราะพระผู้เผยแพร่ศาสนาในยุคต้นๆ ไม่สามารถใช้ภาษาไทยได้จึงสวดหรือเทศน์เป็นบาลีล้วนๆ คนที่ไปฟังเทศน์มหาชาติถึงแม้ไม่เข้าใจก็ถือว่าได้บุญเพราะไปฟังเทศน์ แต่ต่อมาก็เกิดการแปลภาษาบาลีเป็นไทย หรือมีการเรียบเรียงเรื่องเป็นภาษาไทยขึ้น การเรียบเรียงเรื่องเป็นไทยบอกให้เราทราบว่าคนแปล(และคนฟัง?) รู้ทั้งภาษาไทยและภาษาเขมร เพราะมีการใช้ 2 ภาษานี้สลับกัน ดังตัวอย่างจากมหาชาติคำหลวง (จากพิชิต สุคนิจ หน้า 85)

ร่าย

อมิตตตปาณา ธมมา พรหมณํ ปฏิชคคตติ อันวํ อมิตตาก็อยู่บำเรอ เขมรักดี

งานพรหมณหนักมันก็เอา งานพรหมณเบามันก็สู้ บมีอาจเยี่ยชู้ ทำคดคู่แก่พรหมณ

ผดุงโดยตาทุกเมื่อแล

คำประพันธ์นี้เริ่มต้นด้วยความภาษาบาลี จากนั้นจึงตามด้วยภาษาไทย เริ่มจาก “อันวํ” และภาษาไทยที่ปรากฏนี้เป็นการใช้คำไทยปนกับคำเขมรและทับศัพท์คำบาลี-สันสกฤตโดยตลอด ดังนี้

อันว่า	-	ไทย	ก็อยู่	-	ไทย
บำเรอเซอ	-	เขมร	ภักดี	-	บาลี (แปลงเป็นเขมรแล้ว)
หนักมันก็เอา	-	ไทย	เบามันก็	-	ไทย
อาจเยี่ยชู้	-	เขมร	คดคู้	-	เขมร(?)
ผดุงโดย	-	เขมร			

อันที่จริงภาษาที่ใช้ประพันธ์นี้ ก็เหมือนกับการใช้คำราชาศัพท์ คือ ใช้ 3 ภาษาปนกัน ภาษาบาลี-สันสกฤต เขมร และไทย คำราชาศัพท์นั้นแม้จะประกอบขึ้นด้วยคำภาษาบาลี-สันสกฤต และเขมรเป็นหลัก แต่เนื่องจากผู้ใช้คำราชาศัพท์เป็นคนไทย จึงต้องมีคำไทยและไวยากรณ์การเรียงคำแบบไทยอยู่ด้วย (พระมหากษัตริย์ทรงใช้คำธรรมดา มิทรงใช้คำราชาศัพท์กับคนธรรมดา แต่คนธรรมดาใช้คำราชาศัพท์กับพระมหากษัตริย์) เมื่อพิจารณาคำราชาศัพท์ในรายละเอียดก็จะเห็นว่าเป็นการใช้คำสลับภาษาหรือปนภาษาบาลี-สันสกฤต เขมร และไทย เช่นกัน ดังตัวอย่าง

ขอ เดชะ ฝ่า ละออง ธุลี พระ บาท
ไทย บ-ส ไทย เขมร บ-ส บ-ส บ-ส
(แปลงเป็นเขมรแล้ว)

พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระ ราช ดำเนิน ไป
บ-ส บ-ส เขมร บ-ส ไทย ไทย ไทย เขมร บ-ส บ-ส เขมร ไทย

และผู้ที่จะใช้ภาษาปนหรือสลับในลักษณะนี้ได้เมื่อประมาณ ห้าหกร้อยปีก่อนย่อมต้องเป็นผู้รู้ 2 ภาษา ถ้ารู้ภาษาเดียวจะไม่สามารถใช้ภาษาในลักษณะนี้ได้ เพราะจะไม่ทราบว่าคำใดเป็นไทยและต้องแปลงเป็นเขมรเมื่อใด

ในภาพรวมกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นเมืองใหญ่ น่าจะมีการใช้ภาษาที่หลากหลายเหมือนเมืองพระนครของเขมร เพราะกรุงศรีอยุธยาทำสงครามบ่อยและมีการกวาดต้อนเชลยศึกมาจากหลายชาติหลายภาษามาไว้ในกรุง และมีคนต่างชาติมาค้าขาย ทำให้มีหมู่บ้านต่างๆหลากหลาย อาทิ หมู่บ้านมอญ หมู่บ้านแขก(อิสลาม) หมู่บ้านญวน หมู่บ้านลาว หมู่บ้านโปรตุเกส เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่มีการกล่าวถึง หมู่บ้านเขมร แม้จะมีการกวาดต้อนคนเขมรมาอยู่ชานับเป็นแสนคนก็

ตาม ซึ่งเป็นไปได้ว่าขณะนั้นคนไทยพูดภาษาเขมรได้และบ้างก็อาจมีสลายเลือดเขมรด้วย จึงทำให้มิได้มองว่าคนเขมรเป็นคนต่างกลุ่มต่างเชื้อชาติเหมือนกับคนกลุ่มอื่นๆและอยู่ปะปนกันกับคนไทย มิได้แยกเป็นหมู่บ้านต่างหาก อย่างไรก็ตามสรุปได้ว่าคำราชาศัพท์และวรรณกรรมในสมัยอยุธยา ทำให้เราเห็นภาพการใช้ภาษาในสังคมสมัยกรุงศรีอยุธยาว่าเป็นสังคมทวิภาษาที่คนทั่วไปใช้ภาษาไทยและภาษาเขมรเป็นประจำในชีวิตประจำวันและสังคมนี้แบ่งแยกภาษาออกเป็นภาษาสูง(High language) และภาษาต่ำ (Low language) โดยมีภาษาเขมรเป็นภาษาสูงใช้ในพระราชวัง ในวงการวรรณกรรมและศาสนา ส่วนภาษาไทยเป็นภาษาต่ำใช้ในหมู่คนกันเอง ในครอบครัวและใช้แสดงความสนิทสนม

4. คำเขมรในภาษาไทย

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนเสนอว่า

1) คำเขมรในภาษาไทยมีอยู่เป็นจำนวนมากมายและมีความหมายครอบคลุมทั่วทุกด้านและแง่มุม ไม่มีหัวเรื่องใดที่คนไทยพูดแล้วจะไม่มีคำเขมรอยู่ด้วย เมื่อเปรียบเทียบจำนวนกับคำมรดกไท (cognate) ที่ตกทอดมาจากภาษาไทโบราณก็จะพบว่า คำเขมรมีปริมาณมากกว่า กล่าวคือ คำมรดกไทเดิมมีประมาณ 2,000 คำ (Luo, 1997) แต่คำเขมรซึ่งแปลลงได้มีมากกว่าจำนวนนี้

2) คำเขมรที่มีจำนวนมากมายนี้มีได้เกิดจากการยืมภาษา แต่เกิดจากการถ่ายเท (transference) ภาษาเขมรมาสู่ภาษาไทย เพราะผู้ใช้ภาษาเป็นคนที่รู้ 2 ภาษา และกำลังอยู่ในกระบวนการย้ายภาษา (language shift) จากภาษาเขมรไปสู่ภาษาไทย การตีความนี้จะต่างจากงานศึกษาภาษาเขมรอื่นๆ เพราะเท่าที่ผ่านมางานศึกษาภาษาเขมรในภาษาไทยทั้งหมดถือว่าเป็นคำเขมรในภาษาไทยเป็นคำยืม (loanwords) ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะให้เหตุผลว่าคำเขมรในภาษาไทยไม่ใช่คำยืมทั้งหมด และมีสถานภาพต่างจากคำยืมจากภาษาอื่นๆ

มีงานศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “คำยืมเขมร” ในภาษาไทยหลายงาน มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยหลายท่าน อาทิ Aymonier (1903 อ้างใน อุไรศรี วรศริน) กาญจนา นาคสกุล (1962) S.Lewitz (1967b) แต่งานที่แสดงถึงการค้นคว้าอย่างละเอียดลึกซึ้งที่สุดในเชิงภาษาศาสตร์ คืองานของอุไรศรี วรศริน เรื่อง Les Eléments Khmers Dans La Formation De La Langue Siamoise, 1984 งานนี้ศึกษา “คำยืมเขมร” ในภาษาไทยกว่า

“1,500” คำ ในหลายแง่มุม อาทิ “การจำแนกคำยืมตามเครือข่ายของความหมาย” “ที่มาของคำยืม” “การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง” และ “การสร้างคำ” งานนี้จำแนกที่มาของคำของคำยืมเขมรออกเป็น 3 ยุค คือ เขมรยุคโบราณ ยุคกลาง และยุคใหม่ ในแง่เสียง งานนี้ได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของเสียงในคำยืมในแง่มุมต่างๆ อาทิ พยัญชนะต้นของเขมรโบราณ dr (ออกเสียง tr) ได้กลายเป็นเสียง s ในภาษาไทย อาทิ ทรง ทวาย ทรวง และงานนี้ได้ชี้ลักษณะสำคัญในคำยืมเขมรหลายประการ อาทิเช่น คำเขมรในภาษาไทยหลายคำใช้ “อาคม” (infix) ที่ไม่ปรากฏมีในภาษาเขมรเอง เช่น -?amr- ในคำ chamruôy (ชำร่วย) จากคำ chuôy (ช่วย) และได้คำอธิบายไว้ว่า “อาคม” (infix) นี้ น่าจะมาจากอาคม -?am - นอกจากนี้อุไรศรี วรศรีนทร์ยังมีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า มีการใช้หน่วยเติมหน้า (prefix) กับคำมรดกไทยเดิมด้วย เช่น “ตุก” เป็น “กระตุก” “ตู” เป็น “ประตู” หัวข้อที่ละเอียดและใช้เวลามากคือ การจำแนกคำยืมออกเป็นกลุ่มตามแวดวงความหมาย ผู้ศึกษาจำแนกคำออกเป็น 7 ประเภทใหญ่ คือ

1. ชีวิต	2. บุคคลและสังคม
3. สิ่งปลูกสร้าง	4. ธรรมชาติ
5. สัตว์	6. พืช
7. ราชาศัพท์	

ในแต่ละประเภทยังแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยได้อีกทั้งหมด 52 หัวข้อ และในแต่ละหัวข้อย่อยแยกออกเป็นหัวข้อย่อยได้อีกกว่า 200 หัวข้อ เช่น ในประเภท “ชีวิต” แบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยอีก 10 หัวข้อ ดังนี้

1. ร่างกายมนุษย์	2. ระบบธรรมชาติ(ของร่างกาย)
3. สุขภาพและโรคภัย	4. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย เสื้อผ้า
5. การเคลื่อนไหวทั้งตัว ท่าทาง	6. การเคลื่อนที่ การเดิน
7. วิธีการเคลื่อนย้ายสิ่งของ	8. การเคลื่อนไหวของมือในการจับสิ่งของ
9. การเคลื่อนไหวของศีรษะ	10. อากัปกริยา

1. ร่างกายมนุษย์ เช่น แคระ จมูก กะโหลก กราม กระเพาะ ทรวง(อก) อวัยวะเพศชาย

2. ระบบธรรมชาติ(ของร่างกาย) เช่น อาจม ชาก พัก โลม ลำลัก
3. สุขภาพและการเจ็บไข้ เช่น สบาย หืด รังแค ตะคริว กำเริบ
4. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย เสื้อผ้า เช่น แต่ง ผัด สะไบ กระโปรง โขน
5. ท่าทางและการเคลื่อนไหวทั้งตัว เช่น พังพาบ ล้ม จอหง่อง กำบัง
6. การเคลื่อนย้าย การเดิน เช่น เหาะ ลอด เวียน เดิน ชน เตรีดเตร่ กระทบ ระหกระเหิน
7. วิธีการเคลื่อนย้ายสิ่งของ เช่น ยก กระเดียด ทูน สะพาย บรรทุก ลำเลียง
8. การเคลื่อนไหวมือในการจับสิ่งของ กิจกรรมที่ใช้มือทำ เช่น พาด กัด รอง เกย ประคอง กรอก พุง ปลด รวบ
9. การเคลื่อนไหวของ(ส่วน) ศีรษะ เช่น ชะโงก ชำเลียง เงย ผงก พยัก
10. อากัปกิริยาการกระทำ เช่น บำเพ็ญ สร้าง ผลาญ ล้าง กอบ ประกอบ บันทึกลง จด จาร
สำรวจ จำลอง ประ

อันที่จริงการกล่าวว่า “คำเขมรในภาษาไทย” ไม่ใช่คำยืม เป็นคำพูดที่กว้างและหละหลวมเกินไป และควรกล่าวเสียใหม่ว่าในบรรดาคำเขมรที่มีอยู่ในภาษาไทยกว่าสองพันคำนั้น มีทั้งคำที่เกิดจากการยืมจากการถ่ายเทคำมาจากภาษาเขมรด้วยกระบวนการปนภาษา (code-mixing) และคำเขมรประเภทหลังมีมากกว่าประเภทแรก ดังที่ อุไรศรี วรศริน ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า คำเขมรในภาษาไทยนั้นมีที่มาต่างกัน บางคำพบในเขมรโบราณ ซึ่งอยู่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 7-14 บางคำพบในเขมรยุคกลางซึ่งอยู่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-18 และบางคำก็พบในเขมรยุคใหม่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18-ปัจจุบัน (Varasarin, p.11) คำเขมรที่ไทยนำเข้าภาษาไทยในยุคแรกๆ ก่อนอาณาจักรสุโขทัยและยุคสุโขทัยน่าจะเป็นคำยืม แต่เมื่อถึงสมัยอยุธยาซึ่งมีการปกครองแบบยกย่องกษัตริย์เป็น “สมมติเทพ” หรือ “เทวราชา” และมีวงการ “วรรณกรรม” แบบเขมรเกิดขึ้นในสังคมนั้น คำเขมรก็ได้หลั่งไหลเข้าสู่ภาษาไทยเป็นจำนวนมากมาย และคำเขมรในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้แหละที่ผู้เขียนเสนอว่ามีคำเขมรที่มาจากคำยืม แต่มาจากกระบวนการปนภาษา (code-mixing) ต่อไปนี้เป็นคำอธิบาย ให้เหตุผลว่าคำเหล่านี้มิใช่คำยืมอย่างไร

1. คำเขมรในภาษาไทยมีธรรมชาติที่แตกต่างจากคำอื่นๆ ในภาษาไทย อาทิ คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤต ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ

2. คำไวยากรณ์เขมรในภาษาไทย
3. คำแสดงถึงความเข้าใจและความซาบซึ้งในอารมณ์และความรู้สึกในคำเขมร
4. คำเขมรมีปริมาณมากมายเกินขอบเขตของความเป็นคำยืม
5. ชื่อภาษาเขมร
6. คำเขมรในภาษาไทยที่มีหลายความหมายมีความหมายตรงกับคำในเขมร

ผู้เขียนขอขยายความเหตุผลทั้ง 6 ประการ ดังนี้

ประการแรก เมื่อเปรียบเทียบคำภาษาต่างๆ ที่เป็นคำนำเข้ามาจากภาษาอื่น จะเห็นว่าคำเขมรมีธรรมชาติที่แตกต่างไปคือ คำจากภาษาอื่นมักมาพร้อมกับ “สิ่งใหม่” สำหรับสังคมไทย สิ่งใหม่อาจจะเป็นวัตถุสิ่งของที่มีตัวตน หรือเป็นความคิดที่เป็นนามธรรมก็ได้ ลักษณะเด่นในที่นี้คือการเป็น “สิ่งที่สังคมไทยไม่เคยมี ไม่เคยรู้จักมาก่อน” เช่น ความคิดเรื่อง “ศีล บาป บุญ คุณ โทษ” (บาลี-สันสกฤต) สังคมไทยเดิมเป็นสังคมนับถือผี ทั้งผีบรรพบุรุษและผีในธรรมชาติ ความคิดที่ศาสนาพุทธนำมาสู่สังคมไทยในคำ 5 คำข้างบนนี้จึงเป็นสิ่งใหม่ ในทำนองเดียวกัน คำว่า “ก๋วยเตี๋ยว โอเลี้ยง ตังไอ้ แป๊ะเจี๊ยะ” (จีน) “การ์ด คอมพิวเตอร์ ไชว ทวี แบงค์” (อังกฤษ) ก็เป็นสิ่งที่สังคมไทยไม่เคยมีมาก่อน คำเหล่านี้จึงเข้าสู่ภาษาไทยพร้อมๆ กับที่วัตถุ สิ่งของ หรือความคิดใหม่ๆ นั้นเข้ามาในสังคมไทย แต่คำเขมรในภาษาไทยจำนวนมากเป็นคำเกี่ยวกับสิ่งที่คนไทยรู้จักหรือมีอยู่แล้วในสังคมไทย และไม่ใช่ “สิ่งใหม่” สำหรับคนไทย เช่น

เดิน พุง กระเพาะ ตะโพก (คำเรียกอวัยวะเพศชาย)

ซาก เกิด สะอาด จบ เดิม (พื้น)กราม ตรง เพลิง

ชนะ วัง(ที่อยู่สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน) กระต๋อม

เพลง รำ ธรรมเนียม อำแดง ขลาด ผสม กลับ(บ้าน)

สาว(เชือก) ชิด(ใกล้) เกรง(กลัว) บึง สะพาน แห(ดวงจันทร์)

ชื่อปีนักษัตริย์ 12 ปี ขวด ฉลุ ขาล เถาะ มะโรง มะเส็ง มะเมีย มะแม วอก ระกา จอ กุล

คำเขมรที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างบนนี้ ภาษาไทที่เป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศอื่นๆ อาทิ

เมียนมาร์ อินเดียน จีน ไม่มีใช้ แต่ยังใช้คำมรดกไทยเดิม (cognate) อยู่ อาทิ ญาติ(เดิน) ท้อง(พุง, กระเพาะ) เห็นหน้า(เกิด) สูด(จบ) เขี้ยวควาย(กราม) ชี้อ(ตรง) ชาว, ใส(สะอาด) ไฟ(เพลิง) ดึง(สาว) และไทดั้งเดิม มีระบบการนับเวลาหรือปฏิทินเป็นชื่อยี่สิบ 60 ชื่อนับเป็น 1 รอบไม่ใช่ 12 ปี

ประการที่สอง คำเขมรในภาษาไทยมี “คำไวยากรณ์” (Grammatical words) ซึ่งไม่ปรากฏมีในคำยืมจากภาษาอื่นๆ คำไวยากรณ์เป็นคำประเภทที่มีความเป็น “นามธรรม” มากกว่า คำศัพท์ธรรมดาทั่วไปในแง่ที่ว่า เป็นคำที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยทางภาษาเท่านั้น คำประเภทนี้ไม่มีความสัมพันธ์กับโลกรอบตัวของมนุษย์ ไม่มีอะไรในสังคมมนุษย์ที่จะเป็นตัวแทน แสดงออกถึงความสัมพันธ์ทางภาษาได้ ตัวอย่างคำไวยากรณ์ภาษาเขมรในไทย “คือ โดย แต่ เพราะ หรือ” “คำยืม” จากภาษาอื่น โดยทั่วไปเป็นศัพท์ที่มีความสัมพันธ์กับโลกรอบตัว แม้ว่าบางคำจะมีความหมายเป็นนามธรรมมากกว่าคำอื่นๆ ก็ตาม เช่น ทุกข์ สุข ปัญญา ประเด็นในที่นี้ คือ เมื่อคำไวยากรณ์เป็นคำที่มีความเป็นนามธรรมมาก และไม่เกี่ยวข้องกับโลกรอบตัว ก็ย่อมเป็นการยากที่จะมีการยืมคำประเภทนี้และเป็นคำประเภทที่ไม่น่าจะมีการยืม แต่ที่เข้ามาในภาษาไทยได้ก็ เพราะเป็นคำที่ใช้บ่อยจนเกิดความเคยชินในภาษาหนึ่งและนำไปใช้ด้วยในอีกภาษาหนึ่ง สำหรับกรณีนี้ผู้พูดถ่ายเทคำเหล่านี้จากภาษาเขมรมาสู่ภาษาไทย นอกจากคำไวยากรณ์เหล่านี้แล้วยังมี คำประเภทที่ไม่น่าเป็นคำยืมอีก คือคำชานรับและคำอุทาน เช่น จ้า จ้า อือ ไว้ย เหวย เอยและชัยโย

ประการที่สาม มีคำภาษาเขมรจำนวนมากในภาษาไทยที่ใช้บรรยาย อธิบายอารมณ์ความรู้สึก ที่ไม่อาจจัดเข้าเป็นการยืมประเภทเดียวกับคำจากภาษาอื่นๆ คำจากภาษาอื่นๆ มักตกอยู่ในประเภทการยืมที่ Bloomfield (1939) จำแนกว่าเป็นการยืมเพราะวัฒนธรรม (Cultural borrowing) หรือ การยืมเพราะความใกล้ชิด (Intimate borrowing) เช่น มีการยืมเพราะฝ่ายหนึ่งมีความรู้ มีเทคโนโลยีหรือมีวัฒนธรรมที่สูงกว่า ในกรณีนี้ฝ่ายที่ด้อยกว่ามักเป็นฝ่ายยืม และเป็น การยืมประเภทที่ผู้ใช้ภาษา 2 ฝ่าย อาจไม่เคยพบปะกันเลย ดังตัวอย่างคำบาลี-สันสกฤตและคำภาษาอังกฤษที่ใช้อยู่ในภาษาไทย ส่วนการยืมเพราะการอยู่ใกล้ชิดกันนั้น ผู้ใช้ภาษาทั้ง 2 ฝ่ายต้องพบปะกันอยู่เป็นประจำ คำจากภาษาจีนก็ตกอยู่ในประเภทนี้ เช่น กว๊านเดี่ยว จับใจ กังใจ หมี่ ไหงวเอ็ง ฮวงจุ้ย เฮง ซวย คำจากภาษาเขมรที่อยู่ในภาษาไทยก็มีคำที่อาจจัดให้เป็นคำยืม 2

ประเภทนี้ เช่น “จังหวัด อำเภอ ตำบล อำเภอ” เป็นคำยืมประเภทวัฒนธรรม และคำเช่น กบาล จิ้งจก ตึกแก กระเบน กระบอง อาจจัดเป็นคำยืมเพราะความใกล้เคียง แต่ยังมีคำภาษาเขมรอีกเป็นจำนวนมากที่เป็นคำแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด หรือเป็นคำที่ใช้อธิบายอาการปฏิกิริยาต่างๆ คำประเภทนี้โดยทั่วไปคนที่รู้ 2 ภาษา หรือทวิภาษา มักเลือกใช้เมื่อเกิดความรู้สึกว่าภาษาที่กำลังใช้พูดอยู่นั้นไม่อาจสื่อความหมายได้ดีเท่ากับอีกภาษาหนึ่ง เช่น คนไทยที่พูดได้ทั้งภาษาจีนและภาษาไทยมักเลือกใช้คำจีนว่า “เหลาซิก” และ “อื้อจื่อ” เพื่อบรรยายบุคลิกของคนบางคน และให้คำอธิบายว่าในภาษาไทยไม่มีคำที่สามารถอธิบายบุคลิกของคนในกรณีนี้ได้ดีเท่ากับคำจีน 2 คำนี้ คำภาษาเขมรในทำนองนี้มีอยู่มากมาย เช่น

กระอักกระอ่วน กระวนกระวาย ระทดระทวย สะทกสะท้าน สนุกสนาน ผยอง เหลิง ละเลิง เข็ม ลำนึก เยาะ ฉงน ลำออย ทะลึ่ง กำแหง อวด รำคาญ รำพึง รำลึก ตรากตรำ ประคับประคอง สงวน ประจาน เพลิดเพลิน

ประการที่สี่ คำเขมรในภาษาไทยมีอยู่ในทุกแวดวง ความหมายหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่ว่าจะใช้ภาษาไทยสื่อความเกี่ยวกับเรื่องใดก็จะปรากฏมีคำเขมรอยู่ด้วยทุกเรื่อง ต่างจากคำยืมภาษาอื่นๆ ที่มีใช้เฉพาะด้าน เช่น บาลี-สันสกฤตในแวดวงพุทธศาสนาและวรรณคดี คำภาษาอังกฤษในแวดวงเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์และการศึกษา เป็นต้น ที่อุไรศรี วรศริน จำแนกคำเขมรในไทยออกเป็น 7 ประเภทใหญ่ 52 หัวข้อ และ 209 หัวข้อย่อยตามแวดวงความหมาย สะท้อนให้เห็นว่าคำเขมรมีอยู่ในทุกแวดวงความหมายในภาษาไทย ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างหัวข้อย่อยที่อุไรศรี วรศริน ได้จำแนกคำเขมรออกตามแวดวงความหมาย

การเกิด (เกิด กำเนิด)	ช่วงอายุ (เดียงสา)
การตาย (ทราบ)	การรับรู้ (ทราบ เรียบ)
การคิด (ตรอง ตริ ริ)	การจำ (จำ)
ท่าที (ฉลาด สันทัด เซลา)	เอกสารหนังสือ (ตำรา ฉบับ)
ความรู้สึกอารมณ์ (สนุกสนาน ตรากตรำ)	ความกลัว-กล้า (ประหม่า เกรง ขลาด)
ความต้องการ (จำนง กำหนด)	ครอบครัวยุ (โยม ทวด)
การปกครองประเทศ (สังกัด อำเภอ)	หน้าที่การงาน (ตำแหน่ง ปลัด)

กฎหมาย (ปรับ ตรวจ)	ภาษี (จังกอบ สา)
ขนบธรรมเนียม (ธรรมเนียม เชื้อ)	ศาสนา (พระ เปரியัญ)
ศาสนาพุทธ (ประสก ลีก)	กีฬา (สังเวียน พะนัน)
ดนตรี (ระบำ เพลง)	เครื่องดนตรี (ระนาด กรับ)
การขับร้องเพลง (จำเรียง บรรเลง)	การประพันธ์ (แต่ง ระบาย)
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (ช่วย ประคอง)	การพูด (คำราม กระซิบ)
การเชิญ (เชิญ)	การตอบรับ (รับรอง)
ที่อยู่อาศัย (กระท่อม ทิม จวน)	การเพาะปลูก (ตะ ตก(ข้าว))
อาวุธ (จรวด กระบอง)	กลยุทธ์ สงคราม (ประลอง ตระเวน)
เครื่องใช้ (ถาด เฉวียง)	อาหารการกิน (ขนม พล่า ยำ)
รสชาติ (เค็ม)	ผ้า (แพร)
การนับชั่งตวงวัด (ตวง ทะนาน ชั่ง)	คุณภาพ
สี(สกาบ ขจี)	เรื่องสำคัญ (สำคัญ)
ความสวยงาม (ตระการ ประไพ)	พลัง
ท้องฟ้า-ดวงดาว (แซไซ ไถง)	พื้นโลก (พนม ไพร)
น้ำ (ทะเลสาบ ตระพัง กระแส ระลอก)	ทะเล (ทะเล)
หิน (กรวด หินดाल)	นก (กระจาบ กระสา กระเหว่า)
ปลา (กราย กริม ฉลาด)	ต้นไม้ (ผกา ทะลาย)
ผัก (โสน สะเดา)	พืช ผลไม้ (ขนุน กระวาน ระกำ)
ยาสมุนไพร (ชะเอม ยอ พลัปปลึง)	

คำเขมรที่มีความหมายครอบคลุมทุกด้านนี้ต้องเกิดจากการถ่ายเทภาษาเขมรเข้าสู่ภาษาไทย เพราะคนในสังคมรู้ 2 ภาษา และใช้ทั้ง 2 ภาษาในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ

ประการที่ห้า คำเขมรที่ปรากฏในภาษาไทยนั้น จำนวนมากเป็น “ชื่อคนไทย” และนี่นับเป็นสิ่งบ่งบอกถึงสังคมทวิภาษาอีกประการหนึ่ง ชื่อเหล่านี้มีความหมายหลากหลาย บ้างก็เป็นกริยา อาการ การกระทำ บ้างก็เป็นชื่อ “ธรรมชาติ” บ้างก็เป็นชื่อสิ่งของ เช่น

กำจัด จำลอง ดำริ ดำเกิง พนม บรรหาร ลออ ลำอาจ รำจวน สงบ สจ๊วต สงวน เสี่ยม ไสว แสงว ส้งเวียน สดับ ไพเราะ พลับพลึง ประคอง ประกอบ ประกาย ประดับ ประสาน ถำรง บำรุง บรรจง บรรจบ อำนวย อำนาจ

“ชื่อ” เหล่านี้มาจากคำศัพท์พื้นๆ ในภาษาเขมร ผู้ตั้งชื่อหรือผู้ใช้ชื่อเหล่านี้ย่อมต้องเป็นผู้ที่รู้ภาษาเขมรดีและมีโอกาสใช้ภาษาเขมรในชีวิตประจำวัน

(ในหัวเรื่องชื่อนี้ “ชื่อสัตว์” และ “ชื่อพืช” มีนัยสำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ ชื่อปลา เช่น ปลาฉลาม ปลาชะโด ปลากุริ ปลาฉลาม และ ชื่อต้นไม้เช่น ขนุน โสน สะเดาเป็นคำเขมร การที่ภาษาไทยใช้ชื่อเหล่านี้เป็นภาษาเขมร ชี้ให้เห็นว่า คนไทยเป็นคนมาใหม่ในย่านอาณาจักรเขมร และย่านลุ่มน้ำเจ้าพระยา ถิ่นเก่าที่คนไทยเคยอยู่ไม่มีพืชและสัตว์ประเภทนี้ เมื่อคนไทยอพยพเข้ามา แทนที่จะคิดหาคำไทยใช้เรียกชื่อสิ่งเหล่านี้ ก็รับเอาคำที่คนเขมรใช้อยู่แล้วมาใช้ในภาษาไทย ซึ่งเป็นพฤติกรรมตามธรรมชาติของ “ผู้ย้ายมาใหม่”)

ประการที่หก คำเขมรในภาษาไทยที่มีหลายความหมายในภาษาเขมรมีความหมายตรงกับคำเขมรในภาษาไทย เช่น

โคลง	-	คำประพันธ์ชนิดหนึ่ง ; อาการเคลื่อนไหวของเรือ (เรือโคลง)
จุก	-	ที่ปิดขวด ; อาการเจ็บปวดที่ท้อง ; (ผม) จุก
ล้าง	-	ทำให้สะอาดด้วยน้ำ ; ทำให้บริสุทธิ์ เช่น ล้างบาป
จับ	-	แตะต้องโดยใช้มือ; เริ่มต้น (จับเรื่อง)
เกาะ	-	แผ่นดินที่มีน้ำล้อมรอบ; เกาะ

คำยืมโดยทั่วไปมักมีความหมายแคบกว่าคำในภาษาเดิม เช่น คำว่า “พาร์ทเนอร์” คำนี้ในสมัยหลังสงครามโลก หมายถึง ผู้หญิงที่เป็นคู่เดินรากับผู้ชายที่ไปเที่ยวที่ไนท์คลับ และความหมายของคำนี้เพิ่งเปลี่ยนไปเป็นผู้ร่วมงาน ซึ่งอาจเป็นงานอะไรก็ได้ และผู้ร่วมงานอาจเป็นหญิงหรือชายก็ได้ เมื่อคนไทยรู้ภาษาอังกฤษดีขึ้น คำเขมรที่ยกมาข้างบนนี้ไม่ได้มาจากการยืมแต่มาจากการ

ถ่ายเทถ้อยคำเขมรสู่ภาษาไทยโดยผู้ที่พูดได้ ทั้งไทยและเขมรจึงได้เกิดมีคำรูปเดียวหลายความหมายที่เหมือนกันได้

เหตุผลทั้ง 6 ประการนี้แสดงให้เห็นว่าคำเขมรในภาษาไทยมีสถานภาพที่แตกต่างจากคำยืมภาษาอื่นๆ ในภาษาไทย และคำเขมรเหล่านี้บ่งชี้ถึงความคุ้นเคยกับภาษาเขมร การใช้ภาษาเขมรในชีวิตประจำวันของบุคคลทวิภาษา และคนที่รู้ 2 ภาษาเหล่านี้ได้ถ่ายทอดคำจากภาษาเขมรไปใช้ในภาษาไทยเมื่อพูดภาษาไทย

5. การถ่ายเทลักษณะเขมรเข้าสู่ภาษาไทย

คนที่รู้ 2 ภาษา (เขมรและไทย) ในสมัยอยุธยาใช้ภาษาไทยปะปนกับภาษาเขมรและได้ทิ้งร่องรอยการปนภาษาไว้ให้เห็นทั้งในภาษาพูด (การใช้ราชาศัพท์) และในภาษาเขียน (ในวรรณกรรมคำประพันธ์สมัยอยุธยา) และการปนภาษานี้ได้นำไปสู่การถ่ายเทลักษณะภาษาเขมรเข้าสู่ภาษาไทย ดังได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่าในสังคมทวิภาษาที่มีภาษาหนึ่งเป็นภาษาของชนกลุ่มน้อย เมื่อการใช้ 2 ภาษาพัฒนาจนถึงจุดสูงสุดคือ ผู้ใช้ภาษาทั้ง 2 ภาษาดีเท่ากันแล้ว การใช้ภาษาของคนในสังคมก็จะไปสู่จุดการย้ายภาษา จากภาษาดั้งเดิมของบรรพบุรุษไปสู่ภาษาชนกลุ่มใหญ่หรือภาษาของผู้ปกครอง คนธรรมดาที่พูดภาษาเขมรได้ในยุคกรุงศรีอยุธยาซึ่งคงมีทั้งคนเชื้อสายไทย เขมร และเชื้อชาติอื่นๆ คนเหล่านี้คงเริ่มย้ายภาษาและหันมาใช้ภาษาไทยภาษาเดียวในตอนท้ายยุค เพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ภาษาเขมรอีกแล้ว คนในกรุงศรีอยุธยาทั่วไปสามารถใช้ภาษาไทยได้เหมือนกัน แต่คนเหล่านั้นเดิมมีความคุ้นเคยกับการคิดและถ่ายทอดความคิดแบบภาษาเขมร ดังนั้นภาษาไทยที่คนเหล่านั้นใช้ จึงมีลักษณะของภาษาเขมรปนอยู่ในทุกระดับและทุกด้าน และคุณลักษณะเหล่านี้ทำให้ภาษาไทยในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาทั้งในยุคกรุงศรีอยุธยาและยุครัตนโกสินทร์แตกต่างไปจากภาษาไทยอื่นๆ ในตระกูลเดียวกัน ดังนี้

ก. คำศัพท์

คนที่ย้ายภาษาจากเขมรสู่ไทย ถ่ายเทคำเขมรเข้าสู่ภาษาไทยเป็นจำนวนมากทำให้ภาษาไทยมีคำศัพท์เพิ่มขึ้นมากมาย ภาษาไทยในกลุ่มน้ำเจ้าพระยามีคำศัพท์มากกว่าภาษาไทยอื่นๆ ในตระกูลเดียวกันและเป็นคำศัพท์ที่มีลักษณะโครงสร้างของคำแปลกต่างไปจากศัพท์มรดกไทย

ดั้งเดิม คือ เป็นคำที่มีหลายพยางค์ ส่วนคำมรดกไทโบราณนั้นเป็นคำพยางค์เดียวหรือเป็นคำประสม ดังตัวอย่างคำมรดกไทที่ตกทอดมา และคำเขมรที่ถ่ายทอดเข้ามาในภาษาไทย

คำมรดกไทโบราณ

ปู่ พ่อ แม่ พี่ น้อง นา ไร่ บ้าน เรือน ดิน ฟ้า น้ำ ไฟ หม้อ ผ้า
กิน นอน ไถ เกี้ยว ให้ ผัน กัด บิน ตาย รับ รัก ล้ม เช็ด หา เอา พ่อแม่
น้ำอุ่น ต้นไม้

คำที่มาจากภาษาเขมร

กระแอม จำลอง เฉลย ตกแต่ง ฟ้านัก สำนึก สำนอก ระเบียบ ระบอบ สนุกสนาน
สลด รำคาญ ระบาย ประหม่า แกล้ง ตรึงตรอง สะอาด สมเด็จ

การมีคำหลายพยางค์เข้ามาในภาษาก็มีส่วนทำให้ลักษณะโครงสร้างของคำในภาษาเปลี่ยนไปจากเดิม และการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นทั้งในความคิดของผู้ใช้ภาษา และในตัวภาษากล่าวคือ คนที่ใช้ภาษาไทยในยุคหลังจากที่ได้มีการถ่ายทอดคำจากภาษาเขมรเข้าสู่ภาษาไทยแล้ว ได้สร้างกฎไวยากรณ์การสร้างคำหลายพยางค์ขึ้นใช้เองโดยสร้างหน่วยเติมหน้า (prefix) และหน่วยคำเติมกลาง (infix) ขึ้นใช้ มีคำหลายพยางค์หลายคำที่เกิดขึ้นใหม่ในภาษาไทยเอง ไม่ได้มีรากมาจากภาษาเขมร และหน่วยเติมที่ทำให้เกิดเป็นคำหลายพยางค์เหล่านี้ต่างจากในภาษาเขมรคือ ไม่มีความหมายหรือหน้าที่ที่ชัดเจน (Varasarin, 1984) เช่น

กระจัดกระจาย กระจุกระจี กระรุ่งกระริง กระฉับกระเฉง กระย่องกระแย่ง ตะกุกตะกัก
ประเดี้ยวประด้าว ตะกร้า ตะخاب ตะนอย ตะโก้

ช่วย /chuây/ ชำร่วย /chamruây/

ขด /khòt/ ขนด /khanòt/

ข. กฎการใช้หน่วยคำเติม

ลักษณะเขมรที่ถูกถ่ายทอดเข้าสู่ภาษาไทยนั้น มิได้มีแต่คำศัพท์เท่านั้น แต่มี “กฎไวยากรณ์” ด้วย นอกจากตัวอย่างการสร้างคำจากการเติมหน่วยคำ จากการเติมหน่วย กะ/กระ ตะ/ตระ ปะ/ประ แล้ว อุไรศรี วรศริน พบว่าคำมรดกไทเดิม เช่น “ดูก” และ “ตู” ก็ได้กลายเป็น “กระดูก” และ

“ประตุ” ในภาษาไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยาด้วย ตัวอย่าง 2 คำนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กฎการใช้หน่วยคำเติม (หน้า กลาง) ได้ถูกถ่ายเทจากภาษาเขมรสู่ภาษาไทยอย่างสมบูรณ์ คำ 2 คำนี้ในภาษาไทยถิ่นอื่นไม่มีหน่วยเติม “กระ” และ “ประ” คือเป็น “ตุก” และ “ตุ” เท่านั้น

ค. ไวยากรณ์ประโยค

คำไวยากรณ์ที่ถ่ายเทจากภาษาเขมรสู่ภาษาไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อรูปประโยคในภาษาไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยาหลายประการ รูปประโยคต่อไปนี้ไม่ปรากฏในภาษาไทยที่เป็นภาษาของชนกลุ่มน้อยในประเทศอื่นๆ

1. คำถามให้เลือก

คำว่า “หรือ” จากภาษาเขมร ทำให้เกิดรูปประโยคคำถามแบบให้เลือกขึ้นในภาษาไทย เช่น “จะไปหรือไม่ไป” “จะทำหรือไม่ทำ”

2. ประโยคเชื่อมแสดงเหตุผลและวิธีการ

คำว่า “เพราะ” และ “โดย” จากเขมรทำให้รูปประโยคในภาษาไทยยาวขึ้น เช่น เขาไม่อ่าน เพราะเขาไม่ชอบ เรายอมทำตามโดยดี

3. ประโยคขยายความ

คำว่า “คือ” จากภาษาเขมรทำให้ภาษาไทยสื่อความคิดในรูปแบบที่ไม่เคยทำมาก่อน เช่น “อำนาจคือความถูกต้อง” “นี่คือสิ่งที่เขาปรารถนา”

6. สำเนียงและภาษาไทยแบบเขมร?

ประเด็นนี้แตกต่างจากประเด็นอื่นๆ ตรงที่มีลักษณะภาษาไทยดั้งเดิมบางอย่างสูญหายไป เพราะคนที่เคยพูดภาษาเขมรมาร่วมพูดภาษาไทยด้วย ทำให้ภาษาไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา มีเสียงสำเนียงและการใช้ถ้อยคำแตกต่างไปจากภาษาไทยอื่นๆ แอนโทนี ดิลเลอร์ (ค.ศ. 1991) ได้แสดงความเห็นว่า ภาษาเขมรไม่มีเสียง ข. ขวด เมื่อมาใช้ภาษาไทย ก็ไม่สามารถออกเสียง ข.ขวด ได้ จึงเปลี่ยนไปใช้เสียง ข.ไซ่แทน และน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เสียง ข.ขวดหายไปจากภาษาไทย ข้อสังเกตนี้มีเหตุผล เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพการใช้ภาษาไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ามีบางอย่างในทำนองเดียวกันกำลังเกิดขึ้น คือ ภาษาจีนไม่มีเสียงควบกล้ำ และในปัจจุบัน คนพูดภาษาไทยเชื้อ

สายจีนก็มีจำนวนมาก ซึ่งประเด็นนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ภาษาพูดไทยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มักไม่มีเสียงควบกล้ำเหมือนภาษาเขียน

นอกจากนี้ แอนโทนี ดิลเลอร์ (จากการติดต่อส่วนบุคคล) ยังตั้งข้อสังเกตว่า ภาษาเขมรอาจมีอิทธิพลทำให้ระบบคำสรรพนามในภาษาไทยเปลี่ยนโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ ภาษาไทโบราณเคยใช้คำบุรุษสรรพนามที่แบ่งพจน์ออกเป็น เอกพจน์ พหูพจน์ และทวิพจน์ (Strecker, 1979) และมีคำที่รวมหรือแยกผู้พูด-ผู้ฟังด้วย ในจารึกสุโขทัยและวรรณกรรมสมัยอยุธยา ยังปรากฏใช้คำมรดกไทโบราณเหล่านี้อยู่ เช่น กู มึง มัน (เอกพจน์) เรา สู้ เขา (พหูพจน์) สองเชื้อ สองเผื่อ สองรา (ทวิพจน์) (ดู พหูพจน์ไม่รวมผู้ฟัง) แต่ภาษาในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งสืบทอดมาจากภาษาสมัยอยุธยา การใช้คำบุรุษสรรพนามแบบไทดั้งเดิมเหล่านี้ได้เลือนหายไป และไทยในปัจจุบันไม่ใช้ระบบคำสรรพนามแบบดั้งเดิมเลย

ภาษาเขมรอาจจะมีอิทธิพลมากต่อภาษาไทยในอีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งยังไม่มีผู้ใดศึกษาไว้ในรายละเอียด คือ เรื่องเสียงวรรณยุกต์ ภาษาเขมรไม่มีเสียงวรรณยุกต์ เมื่อคนที่ไม่เคยใช้เสียงวรรณยุกต์ต้องออกเสียงคำภาษาไทยซึ่งมีเสียงวรรณยุกต์ทุกคำอาจจะออกเสียงผิดเพี้ยนไปจากเสียงวรรณยุกต์ดั้งเดิมได้และเป็นที่น่าสังเกตว่าคนกรุงศรีอยุธยาและต่อมาก็คคนรัตนโกสินทร์มักตั้งข้อสังเกตว่าคนที่พูดภาษาไทยถิ่นอื่นๆ นั้นพูดเหนือ หรือมีสำเนียงแปลก อันที่จริงแล้วอาจเป็นกรุงศรีอยุธยาเองที่ออกเสียงวรรณยุกต์แปลกต่างออกไปเพราะมีสำเนียง “เขมร” อยู่ก็ได้

7. สรุป

ผู้เขียนได้เสนอสมมติฐานว่า คนในสมัยกรุงศรีอยุธยาดอนตันเป็นคนที่พูดได้ทั้งภาษาไทยและภาษาเขมร ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาดอนปลายได้เกิดการย้ายภาษาขึ้น คนกรุงศรีอยุธยาที่เคยใช้ภาษาเขมรด้วยหันไปใช้แต่ภาษาไทยเพียงภาษาเดียว และภาษาไทยในยุคนี้ได้กลายเป็นภาษาใหม่ซึ่งเกิดจากการผสมระหว่างภาษาไทยกับภาษาเขมร สมมติฐานที่ว่าคนในสมัยกรุงศรีอยุธยาดอนตันเป็นบุคคลทวิภาษานั้นอาจช่วยตอบคำถามบางประการแก่ผู้ที่อยู่ในวงการกรุงศรีอยุธยาศึกษาได้ เป็นต้นว่าเคยมีการอภิปรายถกเถียงกันว่าศรีปราชญ์เป็นคนเขมรหรือคนไทย จาก

สมมติฐานนี้ศรีปราชญ์ไม่ว่าจะมีบรรพบุรุษเป็นเขมรหรือไทยท่านก็ต้องเป็นผู้ที่พูดได้ทั้งภาษาไทย
และภาษาเขมรแน่นอนเพราะกรุงศรีอยุธยาเป็นสังคมทวิภาษา

หนังสืออ้างอิง

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. *อยุธยา ประวัติศาสตร์และการเมือง*. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์. 2543

แซนด์เลอร์, เดวิด. *กัมพูชา*. แปลโดย พรรณงาม เก้าธรรมสาร สดใส ชันติวรพงศ์ วงเดือน นารา
สัจจ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2543.

เทอร์วิล บี เจ. แอนโทนี ดิลเลอร์, ชลธิรา สัตยาวัฒนา. *คนไทย(เดิมไม่ได้อยู่ที่นี้)*. สำนักพิมพ์เมือง
โบราณ. 2533.

โมทยากร. *วรรณกรรมไทย*. สำนักพิมพ์พิทยาคาร. 2516.

พิชิต สุคนิจ. *วรรณกรรมไทย*. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. 2536.

กฎหมายตราสามดวง พ.ศ. 2506 : เล่ม 3 กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา

คำให้การชาวกรุงเก่า พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ พ.ศ. 2515 สำนัก
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา

Aymonier, E. *Le Siam Ancien*, J.A 1903.

Barua, Rai Sahip Golap Chandra. *Ahom Buranji*. Guwahati : Spectrum Publications.
1985.

Bloomfield, L. *Language*. New York: Holt, Rinehart and Winston. 1939.

Diller, Anthony V.N. "High and Low Thai: Views from within". *Pacific Linguistics*.
A67 : 5-76. 1987.

_____. "Consonnant Mergers and Inscription One", in *The Ramkhamhaeng
Controversy*. Collected papers. Bangkok : The Siam Society. 1991.

Gedney, William J. "Special Vocabularies in Thai". Georgetown university
Monograph Series On Language and Linguistics 4, 1-22. 1964.

Huffman, Franklin, E. and Im Proum. *Cambodian Literary Reader and Glossary*. NY
: Southeast Asia Program. Cornell University, Ithaca. 1977.

Jacob, Judith M. *A Concise Cambodian-English Dictionary*. London : Oxford
University Press. 1974.

- Khanittanan, W. "Some Observations on Expressing Politeness in Thai". *Language Sciences* 10.2; 353-362. 1988.
- _____. "An Aspect of the Origins and Development of Politeness in Thai". บท
ความเสวนาต่อที่ประชุม International Symposium of Politeness ที่
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 1998.
- Lewitz, S. *Recherches sur le Vocabulaire Cambodgien III. Mots Khmers Considérés
Tort comme d'Origine Siamoise*, J.A., fas.3-4. 1976b.
- Luo, Yongxian. *The Subgroup Structure of the Tai Languages*. 1979.
- _____. *A Dictionary of Dehong, Southwest China*. Canberra : Research School of
Pacific and Asian Studies. The Australian National University. 1999
- Strecker, David Shalom. *Proto-Tai Personal Pronouns*. Ph.D. Thesis. The University
of Michigan.
- Varasarin, Uraisri. *Les Eléments Khmers Dans La Formation De La Langue Siamoise*.
Société d'Etudes Linguistiques et Anthropologiques De France. 1984.